

Ο Ομοιόμορφος Ιστός της Πόλης της Σαβάννας και η Σπάνια Ποικιλία των Πλατειών της: Σπουδή στην Αποσπασματικότητα

Ε. Κ. ΑΓΑ

Αρχιτέκτων Μηχανικός, Λέκτορας Ε.Μ.Π.

Περίληψη

Η αξιολόγηση μορφών και λειτουργιών των 22 ομοιόμορφα σχηματισμένων και διατεταγμένων ανοικτών χώρων στην επίπεδη έκταση των 3 τετραγωνικών μιλίων της ιστορικής περιοχής της Σαβάννας (Γεωργία, ΗΠΑ), με κριτήρια ζωντάνιας, μικροκλίματος, πρόσβασης, κλίμακας, οριοθέτησης, δομής των στοιχείων τους και του περιβάλλοντός τους, προσανατολισμού στο χώρο και το χρόνο, όσο και ταυτότητας, καταλήγει σε ιδιότητες τέτοιες που κατ' αρχήν τις αξιώνουν να ονομάζονται δικαίως πλατείες: αυτοτελή αποσπάσματα ζωντανών αλλά ήρεμων κοινόχρηστων χώρων, σε ανθρώπινη κλίμακα, επαναλαμβανόμενων με τυπική διάταξη σε ολόκληρη την ιστορική περιοχή, που προσφέρουν μιαν αναπάντεχη απολαυστική ποικιλία 22 παραλλαγών στο ίδιο θέμα, μία σπουδή στην αποσπασματικότητα μέσα στις σκιές.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην επίπεδη έκταση 3 τετραγωνικών μιλίων του ιστορικού κέντρου της Σαβάννας έχουν σχεδιαστεί 22 πλατείες (Εικ.1). Κάθε πλατεία κατέχει το κέντρο μιας μικρής περιοχής, η οποία συνιστά την αρχική ιδέα και βασική πολεοδομική μονάδα (ward¹) του σχεδίου της Σαβάννας. Η κανονικότητα του σχεδίου της ιστορικής πόλης έχει ως αποτέλεσμα την επανάληψη ανοικτών κοινόχρηστων χώρων. Η πόλη ανοικοδομήθηκε σε διαφορετικές φάσεις, ανάλογες λοιπόν είναι και οι ηλικίες των πλατειών. Προηγήθηκαν εκείνες της νεοσύστατης πόλης της Σαβάννας (1733-1790), η οποία οικοδομήθηκε στις όχθες του ποταμού "Savannah River" που της έδωσε το όνομά του, από τον James Edward Oglethorpe: πλατείες Johnson, Wright, Ellis, Telfair, Reynolds, Oglethorpe και Warren. Ακολούθησαν οι δύο πλατείες της πρώτης επέκτασης της πόλης, μετά το τέλος της αποικιακής περιόδου (1790): Washington (1790), Greene (1799) και Columbia (1799), με νότιο όριο την Oglethorpe Street. Μεταγενέστερες πλατείες είναι οι: Orleans (1815), Chippewa (1815), Crawford (1841), Pulaski (1837), Madison (1837), Lafayette (1837), Troup (1851), Chatham (1840), Whitefield (1851), Calhoun (1851), Monterey (1853-55) και Colonial Park Cemetery (1890). Οι τελευταίες σχηματίστηκαν κάτω από τον άξονα της Oglethorpe Street μέχρι την Gaston Street

Υποβλήθηκε: 2.11.2001

Έγινε δεκτή: 10.4.2002

(Εικ.1), η οποία χωρίζει το ιστορικό κέντρο από τη νεότερη πόλη. Εκεί δεν εφαρμόστηκε η αρχική ιδέα, στοιχείο που υπογραμμίζει και τη μοναδικότητα του ιστορικού κέντρου. Στόχος της εργασίας αυτής είναι η αξιολόγηση των πλατειών, πρωταρχικού και ανεπάληπτου χαρακτηριστικού της παλιάς πόλης.

2. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ-ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Επιχειρείται, εδώ, να αναγνωσθούν-ερμηνευθούν οι μορφές και λειτουργίες των πλατειών της ιστορικής πόλης με σκοπό την αξιολόγησή τους. Η προσέγγιση αυτή γίνεται μέσα από το πρίσμα των κριτηρίων: ζωντάνια, πρόσβαση, κλίμακα, δομή των στοιχείων και του περιβάλλοντός τους, αναγνωσιμότητα και ταυτότητα (κριτήρια αξιολόγησης της πόλης²).

2.1. Ζωντάνια

Δεδομένου του τροπικού, δηλαδή θερμού και υγρού, κλίματος της Σαβάννας στην Πολιτεία της Γεωργίας, όπως άλλωστε και ολόκληρου του Αμερικανικού Νότου, το πράσινο κρίνεται ως απαραίτητη κατ' αρχάς προϋπόθεση για τη ζωντάνια των ανοικτών κοινόχρηστων χώρων των πλατειών, νησίδων και πεζοδρομίων. Τα βασικά στοιχεία της βλάστησης - συνδυασμός από αιωνόβιες βελανιδιές και αερόβια φυτά (moss), θάμνους πρασινάδας και αζαλέες, γκαζόν και λίγα φοινικόδενδρα (σε πεζοδρόμια) - εξασφαλίζουν για μεγάλο διάστημα του δωδεκάμηνου χώρους όχι απλώς διέλευσης αλλά και παραμονής, (Εικ. 3-5,7-9,11-13).

2.2. Πρόσβαση

Η κίνηση των πεζών σε επίπεδο έδαφος, σε συνδυασμό με την απλή γεωμετρική χάραξη των δρόμων και διαδρο-

μών, όσο και τους περιορισμούς στην κυκλοφορία των τροχοφόρων, καθιστούν ευπρόσιτες τις πλατείες στους πεζούς. Για τα τροχοφόρα, αντίθετα, η πρόσβαση λόγω των μονοδρομήσεων και της απαγορευμένης κυκλικής κυκλοφορίας είναι δύσκολη και με χαμηλές ταχύτητες, (Εικ. 2, 6, 10). Η Σαβάννα είναι πόλη για τους πεζούς, συμπεριλαμβάνοντας στη ζωή της το αυτοκίνητο, αλλά με διακριτικότερο τρόπο.

2.3. Κλίμακα

Σύμφωνα με το πολεοδομικό σχέδιο που βασίστηκε στην ιδέα του ιδρυτή της Σαβάννας Oglethorpe, οι ορθογωνικού σχήματος πλατείες καταλαμβάνουν το κέντρο της χαρακτηριστικής μονάδας (ward) που επαναλαμβάνεται στην πόλη. Οι διαστάσεις των πλατειών είναι ως επί το πλείστον 87X94,5m². Οι δρόμοι είναι σχεδιασμένοι σε άξονες B-N και A-Δ. Οι ιδιοκτησίες γύρω από τις πλατείες είναι διατεταγμένες σε δύο ειδών οικόπεδα: αυτά που προορίζονται για δημόσιου χαρακτήρα κτήρια και αριθμούν από δύο οικόπεδα “trust blocks”³ στην Α και Δ πλευρά, αντίστοιχα, και εκείνα τα χαρακτηριζόμενα “tithing blocks”⁴, ορθογωνικού σχήματος, που αριθμούν δύο και δύο οικόπεδα στη Β και Ν πλευρά, όπου χτίζονται κατοικίες. Κάθε tithing block αποτελείται από δέκα οικόπεδα (tithing lots) διαστάσεων 18,3X27,5m² (Εικ. 1, 2).

2.4. Τα στοιχεία του περιβάλλοντος - οριοθέτηση

Ως τα δύο διαδοχικά όρια της κάθε πλατείας μπορεί να θεωρηθούν:

- Τέσσερις περιορισμένης κίνησης αυτοκινητόδρομοι που την περιβάλλουν και οριοθετούν την επικράτεια ασφαλούς και προστατευμένης κίνησης των πεζών μέσα στην πλατεία και
- Κτήρια (με πεζοδρόμιο), ως επί το πλείστον χαμηλά, που ορθώνονται από τις τέσσερις πλευρές, καθορίζοντας τον όγκο της πλατείας, και συνεπώς το χώρο στον οποίο κινείται το βλέμμα των χρηστών της πλατείας. Φυγές προς τα έξω δημιουργούνται μέσω των δρόμων που διαχωρίζουν τα οικόπεδα. Αποτέλεσμα της εναλλαγής δομημένου και κενού είναι η ανάδειξη των αναπτυγμάτων των όψεων των κτισμάτων ως θέματος, με φόντο τις προοπτικές των δρόμων.

Η σαφήνεια των ορίων, η κλίμακα των πλατειών και ο όγκος της βλάστησης δημιουργούν ιδανικές συνθήκες ανοικτών χώρων για την τροπική Σαβάννα, δίνοντας κατ' αρχάς την εντύπωση φιλικών και ελκυστικών, προστατευμένων από το θόλο του πρασίνου, περικλειστων κήπων “garden”⁵ που λειτουργούν ως μικρά αποσπάσματα «οάσεων», τοποθετημένων με γεωμετρική τάξη στην Ιστορική Σαβάννα.

2.4.1. Τα προεξάρχοντα στοιχεία του περιβάλλοντος

Ως ενδεικτικά, και πάντως όχι μοναδικά, κτήρια που

ξεχωρίζουν ανάμεσα στα κτίσματα που οριοθετούν τις πλατείες και λειτουργούν ως σημεία αναφοράς τους επισημαίνονται τα εξής:

- Johnson Square: περιβάλλεται από ψηλά κοσμικά κτήρια, που στεγάζουν επιχειρήσεις, και μία Επισκοπική εκκλησία.
- Telfair Square: σηματοδοτεί το ομώνυμο κτήριο της Ακαδημίας.
- Reynolds Square: ξεχωρίζει διώροφο το Pink House (εστιατόριο), ανάμεσα σε πολυώροφα κτήρια του 18ου, 19ου και 20ού αιώνα.
- Oglethorpe Square: αναδεικνύεται η κατοικία του Owens Thomas (μουσείο).
- Warren Square: πλαισιώνεται από καλοσυντηρημένες, χαρακτηριστικές ξύλινες κατοικίες - παραλλαγές πάνω στο ίδιο θέμα.
- Washington Square: πλαισιώνεται από επίσης καλοσυντηρημένες ξύλινες κατοικίες (που έχουν μεταφερθεί από άλλες γειτονιές).
- Greene Square: ήσυχη γειτονιά με διατηρημένες κατοικίες.
- Columbia Square: ήσυχη γειτονιά με το Davenport House (μουσείο), την κατοικία του W. Kehoe, τη μεταγενέστερη έπαυλη Kehoe House (ξενοδοχείο) και ένα μοντέρνο κτήριο (αρχιτεκτονικό γραφείο).
- Orleans Square: σ' ολόκληρη τη νοτιοδυτική της πλευρά βρίσκεται το συγκρότημα του πολιτιστικού κτηρίου της Σαβάννας στη θέση παλιών κατοικιών.
- Madison Square: παρουσιάζει ιδιαίτερη ποικιλία με προεξάρχοντα τα δύο γωνιακά κτήρια επί της Bull Street στη νότια πλευρά της πλατείας, την πρώτη σχολή Τέχνης και Σχεδίου και το Masonic Building, και ακόμα την κατοικία Green-Meldrim με την Επισκοπική εκκλησία του St. John's.
- Lafayette Square: ξεχωρίζουν το σημερινό μουσείο Andrew Low House, το Hamilton House (ξενοδοχείο) και χαρακτηριστικό τούβλινο townhouse της πόλης.
- Troup Square: ήσυχη γειτονιά δίχως κάποιο ξεχωριστό κτήριο.
- Chatham Square: εδώ είναι το Barnard Hall (πρώην σχολείο και σήμερα Κολέγιο Τέχνης και Σχεδίου) και εν σειρά τούβλινες κατοικίες.
- Calloun Square: τούβλινες κατοικίες και το δημόσιο κτήριο Massie School.
- Whitefield Square: γειτονιά με χαρακτηριστικές ξύλινες κατοικίες αντιπροσωπευτικές των πρώτων κατοικιών της πόλης.
- Monterey Square: όπου βρίσκεται το θρυλικό Mercer House⁶ και η συναγωγή Mickve.

2.5. Τα στοιχεία των πλατειών

Δεδομένου του τροπικού κλίματος της πόλης, πρωταγωνιστικό ρόλο στη σύνθεση των ανοικτών χώρων έχει το πράσινο της περιοχής. Η σύνθεση είναι λιτή και ευανάγνωστη,

επαναλαμβανόμενη σ' όλες τις πλατείες ως εξής:

• Πράσινο:

Α) Ψηλό πράσινο: Κυριαρχούν αιωνόβιες βελανιδιές με τα χαρακτηριστικά αερόβια φυτά (moss) που κρέμονται από τα κλαδιά τους, προσδίδοντας μεγαλύτερο όγκο στα δένδρα. Στον μη εξοικειωμένο με τη βλάστηση της ευρύτερης περιοχής του Αμερικανικού Νότου δίνουν την εντύπωση αραχνιασμένων δένδρων.

Β) Μεσαίο πράσινο: Θάμνοι πρασινάδας και αζαλέας διατάσσονται κυρίως ως γραμμικά στοιχεία πάνω σε ορθογωνικές επιφάνειες από γκαζόν. Οι αζαλέες προβάλλονται ως ένα από τα πιο χαρακτηριστικά και ελκυστικά στοιχεία της πόλης, και απαθανατίζονται στις περισσότερες καρτ ποστάλ.

Γ) Χαμηλό πράσινο: Το γκαζόν καλύπτει όλη την επιφάνεια της πλατείας, πλην των πεζόδρομων. Σχηματίζονται επιφάνειες ορθογωνικές, που περιπτώσιακά οριοθετούνται από θάμνους που λειτουργούν ως γραμμικά στοιχεία και καλύπτονται μερικώς από μεσαίο πράσινο, ως επιφανειακά στοιχεία.

- Διαδρομές κίνησης, στάσης και ανάπαυσης (παγκάκια) των πεζών, σε δύο διευθύνσεις Β-Ν και Α-Δ, περιβάλλουν τα παρτέρια και είναι κατασκευασμένα από μπετόν ή συμπαγή τούβλα. Σε μεμονωμένες περιπτώσεις η κυκλοφορία γύρω από κεντρικό στοιχείο γίνεται σε κύκλο, στον οποίο καταλήγουν μικρές ακτινωτές διαδρομές.
- Το κεντρικό στοιχείο (μνημείο, άγαλμα, γλυπτό, σιντριβάνι ή περίπτερο) δεν είναι κανόνας στη σύνθεση της επιφάνειας της πλατείας.

Η πυκνότητα του πρασίνου το καθιστά «θέμα» στην οργάνωση των πλατειών καθώς και των βασικών αξόνων της πόλης, καθώς αυτό τροποποιεί το μικροκλίμα δημιουργώντας για τους πεζούς ιδανικές ή έστω ανεκτές συνθήκες, ανάλογα με την εποχή. Το κεντρικά τοποθετημένο στοιχείο αποτελεί σημείο αναφοράς της πλατείας, ένα άλλο «θέμα» που περιβάλλεται και προστατεύεται από τον πράσινο θόλο. Στη σύνθεση των πλατειών παρατηρείται αντίθεση ανάμεσα στην ελεύθερη ανάπτυξη του ψηλού πρασίνου των βελανιδιών με τα αερόβια φυτά τους και την αυστηρή συμμετρία και τυπικότητα θάμνων και γκαζόν. Η ακριβής γεωμετρία στη φύτευση της επιφάνειας δημιουργεί αυστηρές γραμμές, που τονίζονται από τις διαδρομές των πεζών, οι οποίες περιβάλλουν τα παρτέρια. Η κίνηση στους πεζοδρόμους σε δύο κάθετες διευθύνσεις είναι αντίστοιχη με εκείνη των δρόμων της πόλης, οι οποίοι προβάλλονται μέσα από τα κενά των κτισμάτων που οριοθετούν τις πλατείες. Την επικράτηση των αποχρώσεων του πρασίνου σπάει το έντονο χρώμα της ανθισμένης αζαλέας το Μάρτιο, ζωντανεύοντας έτσι το χώρο και προσδιορίζοντας τις εποχές. Η τάξη της σύνθεσης σπάει από το ακανόνιστο της ανάπτυξης των δένδρων και τις σκιές, οι οποίες δημιουργούνται από το πέρασμα του ηλιακού φωτός μέσα από τις φυλλωσιές και τις διακλαδώσεις των μακρόβιων βελανιδιών. Ο χώρος των πλατειών, τελικά, ζωντανεύει καθημερινά σε όλες τις εποχές του χρόνου από το δυναμικό στοιχείο των φωτοσκιάσεων, οι οποίες ανάλογα

με την ένταση του φωτός και την κίνηση του ήλιου τροποποιούνται συνεχώς. «Τα οπτικά αντικείμενα υπόκεινται σε μετασχηματισμούς, λόγω της αμοιβαίας μετάγχισης λαμπρότητας και σκοτεινότητας, κι ακόμη γιατί βιώνονται με ζωντανό τρόπο»⁷. Τελικά, οι πλατείες, έχοντας το προνόμιο της εντονότατης βλάστησης δημιουργούν έναν υποφωτισμένο χώρο και προσκαλούν κατοίκους και επισκέπτες να εναρμονιστούν με το αμυδρό τους φως μέσα σε σκιές.

2.5.1. Στοιχεία αναφοράς των πλατειών, κατανομή τους στον ιστό της πόλης

Πέρα από το συμβολικό χαρακτήρα τους ή και το χρηστικό τους ρόλο, τα ιδιαίτερα στοιχεία που κοσμούν τη σύνθεση ορισμένων πλατειών τις σηματοδοτούν, άρα μπορεί να θεωρηθούν σημεία αναφοράς. Η ανάγνωση της διάταξής τους στον ομοιόμορφο ιστό της πόλης αναδεικνύει τα ακόλουθα:

- Άγαλμα ή μνημείο (κεντρικό στοιχείο, σημείο αναφοράς) έχουν όλες οι πλατείες που διακόπτουν το βασικό άξονα αναφοράς της πόλης, την Bull Street (χωρίζει έκκεντρα την ανατολική από τη δυτική Σαβάννα): πλατείες Johnson, Wright, Chippewa, Madison και Monterey. Η Bull Street συνδέει αυτές τις πέντε πλατείες και σηματοδοτείται με τα αντίστοιχα σημεία αναφοράς, προσφέροντας μια αξιωματική διαδρομή, η οποία έχει ακόμα το προνόμιο η αρχή και το τέλος της να σφραγίζονται με δύο σημαντικά σημεία αναφοράς για την οδό και την πόλη, το δημαρχείο και το Forsyth Park. Η Reynolds Square (πάνω στην Abercorn Street) είναι η μοναδική πλατεία εκτός του άξονα της Bull Street που έχει κοσμηθεί με άγαλμα, πράγμα που εξηγείται από το ότι η συγκεκριμένη πλατεία υπήρξε το κέντρο της αποικιακής κυβέρνησης.
- Σιντριβάνι (κεντρικό σημείο αναφοράς) χαρακτηρίζει τις πλατείες Columbia, Orleans και Lafayette. Τα τρία σιντριβάνια ορίζουν ένα τρίγωνο που περιβάλλει την Chippewa Square, την πλατεία που καταλαμβάνει το μέσον του βασικού άξονα της πόλης. Η ευθεία που ορίζεται από τα σιντριβάνια της Columbia και της Lafayette διασχίζει το Colonial Park Cemetery και, προεκτεινόμενη, συναντά το νεότερο σιντριβάνι του Forsyth Park, με το σιντριβάνι της Lafayette να βρίσκεται σχεδόν στο μέσον της απόστασης.
- Η υδρόγειος σφαίρα με το πλέγμα των μεσημβρινών είναι ένα μοναδικό και πρωτότυπο κεντρικό στοιχείο αναφοράς όχι μόνο της πλατείας Troup αλλά ολόκληρης της πόλης.
- Περίπτερο σηματοδοτεί τις πλατείες Whitefield και Crawford όχι τόσο ως κεντρικό σημείο θέασης, αλλά ως ένας πιο προστατευμένος χώρος υποδοχής για στάση και απόλαυση.

Συνολικά, κεντρικά σημεία αναφοράς των πλατειών κατανέμονται αδιάλειπτα κατά μήκος του βασικού έκκεντρου άξονα, διάσπαρτα στην ανατολική περιοχή (δύο στην Abercorn Str., τρία στην Habersham Str., ένα στην Houston St.) και ένα στη δυτική περιοχή (Barnard Str.) (Εικ. 1).

2.6. Η αναγνωσιμότητα και η οικεία ατμόσφαιρα

Η ανθρώπινη κλίμακα, το απλό ορθογωνικό σχήμα, η δομή των στοιχείων πλήρωσης και η διάταξη των πετασμάτων που οριοθετούν όλες τις πλατείες είναι οι παράμετροι που δίνουν και τη δυνατότητα για άμεση εποπτεία της επικράτειας της κάθε πλατείας, εύληπτης και στα επί μέρους στοιχεία της. Η κανονικότητα του ιστού της ιστορικής Σαβάννας διευκολύνει στην ανάγνωση της δομής των ισότιμα κατανεμημένων πλατειών της. Σημεία αναφοράς των πλατειών και του περιβάλλοντός τους προσανατολίζουν στο χώρο. Η αναγνωσιμότητα του μέρους (πλατεία) και του όλου (πόλη), σε συνδυασμό με το ευπρόσιτο για τους πεζούς και την πλούσια και φροντισμένη βλάστηση, δημιουργεί την εντύπωση κοινόχρηστων κήπων, με αποτέλεσμα όχι μόνον ο κάτοικος της πόλης αλλά και ο επισκέπτης να αισθάνεται οικειότητα, από «την πρώτη ματιά», τόσο μέσα στην πόλη όσο και σε κάθε μια πλατεία.

3. ΑΝΑΓΝΩΣΗ-ΕΡΜΗΝΕΙΑ, ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΡΙΩΝ ΠΛΑΤΕΙΩΝ

Η περιορισμένη έκταση του κειμένου επιβάλλει ενδεικτική ανάγνωση-ερμηνεία και αξιολόγηση ορισμένων μόνον πλατειών, των Reynolds, Warren και Columbia, που καλύπτουν μία σύντομη διαδρομή. Η επιλογή είναι τυχαία, αλλά αντιπροσωπευτική του συνόλου.

3.1. Reynolds Square (1734)

Η πλατεία απέκτησε το τελικό όνομα της από τον John Reynolds, πρώτο κυβερνήτη της αποικίας, και αποτέλεσε το κέντρο της αποικιακής κυβέρνησης (Εικ. 1, 2).

3.1.1. Τα στοιχεία του περιβάλλοντος

Χαρακτηριστικό ιστορικό κτήριο στη Δ. πλευρά της πλατείας είναι το Habersham House, το λεγόμενο Pink House (Εικ. 4), ένα ορθογωνικής κάτοψης τυπικό σπίτι της Γεωργίας (1789), διώροφο με υπόγειο και δίρριχτη στέγη. Σήμερα λειτουργεί ως εστιατόριο. Είχε μεσολαβήσει η λειτουργία του ως τράπεζα, οπότε υπέστη τροποποιήσεις στην είσοδο (1812-20) και επέκταση στη βορινή πλευρά (1870). Τα χαρακτηριστικά της πρόσοψης προς την πλατεία είναι:

- Ροζ χρώμα στο σοβά.
- Συμμετρία (εξαιρουμένης της προσθήκης).
- Πρόπυλο, χώρος λευκός, προεξέχων, κεντρικός (για το αρχικό κτήριο), με δίδυμες κολώνες στα δύο άκρα, οδηγεί στο κατά πέντε σκαλοπάτια υπερυψωμένο ισόγειο. Η είσοδος σηματοδοτεί και δημιουργεί επιπλέον αντιθέσεις με το χρώμα της.
- Και τα δύο πατώματα έχουν παράθυρα ίδια σε μέγεθος.

Πρόκειται για ορθογωνικά τζαμιλίκια, χωρίς σκούρα, συρόμενα πάνω κάτω, χωρισμένα “six-over-six”⁷⁸ με καίτια. Έχουν αετωματοειδείς στέγες (προσθήκη) σε σκούρο χρώμα ίδιο με της στέγης. Ο σύνθετος τριπλός φεγγίτης του χωλ δημιουργεί αντιθέσεις με τα υπόλοιπα ανοίγματα.

- Δίρριχτη στέγη με μεγάλη σπαστή κλίση στο βασικό κτήριο.
- Σχηματοποιημένοι ακρογωνιαίοι ορθογωνικοί λίθοι πάνω στο σοβά οριοθετούν και τονίζουν την αρχική εικόνα του κτίσματος.
- Ελάχιστες προεξοχές του σοβά υπογραμμίζουν τη βάση του κτηρίου και τα όρια των δύο ορόφων.

Σύγχρονο πολυώροφο γωνιακό γκαράζ, λιτό στη μορφή, με χρήση δύο υλικών και χρωμάτων (γκρι στο μεπτόν και κεραμιδί τούβλο) στέκει διακριτικά στην Β.Δ. γωνία της πλατείας.

Στην ίδια πλευρά βρίσκουμε υψίκορμο, στενομέτωπο εξάωροφο τούβλινο κτήριο ξενοδοχείου. Στην πρόσοψη προεξέχει το ισόγειο και το μεγάλο, επίσης προεξέχον, γείσο μισοκρύβει το τελευταίο πάτωμα. Ισόγειο και 6ο πάτωμα παίζουν και ρόλο βάσης και στέγης, αντίστοιχα, καθώς διαφοροποιούνται από τον κορμό του κτίσματος και με το λευκό τους χρώμα (Εικ. 5).

Εν σειρά βρίσκεται το σημαντικό ιστορικό κτήριο Oliver Sturges House (1813) (Εικ. 5), τούβλινη τριώροφη κατοικία με είσοδο στην άκρη, ορθογωνικά ανοίγματα “nine-over-nine”⁷⁹, τοξωτό παράθυρο πάνω από το προστώο και χαρακτηριστική αυλή στην πρόσοψη. Ο στεγασμένος χώρος της εισόδου, με ιδιαίτερα λεπτόκορμες κολώνες και παραστάδες, δημιουργεί αντίθεση με τη μονολιθική στιβαρή πρόσοψη. Η επαφή της με την προεξοχή του γειτονικού ξενοδοχείου κάνει την είσοδο να περνάει κάπως απαρατήρητη καθώς προβάλλεται πάνω της.

Η Δ. πλευρά της πλατείας, με τα Oliver Sturges House και Pink House ανάμεσα σε ένα πολυώροφο ξενοδοχείο και ένα σύγχρονο γκαράζ, παρουσιάζει ένα παράδειγμα αντίστιξης στα ύψη, τους όγκους και τις αρχιτεκτονικές εκφράσεις.

3.1.2. Τα στοιχεία της πλατείας

Το πράσινο - ψηλό, μεσαίο και χαμηλό - είναι το βασικό στοιχείο της πλατείας (Εικ.2,3):

- Ψηλό πράσινο από βελανιδιές, συμμετρικά φυτεμένες, οι οποίες γεμίζουν και σκιάζουν το χώρο.
- Χαμηλό πράσινο από γκαζόν σχηματίζει ορθογωνικές επιφάνειες. Η περιοχή γύρω από το άγαλμα προορίζεται για την ανάδειξή του και για ανάπαυση.
- Μεσαίο πράσινο από θάμνους αζαλέας χρησιμοποιείται ως γραμμικό στοιχείο σε ορισμένα παρτέρια του γκαζόν.

Διαμόρφωση επιπέδων στάσης και διαδρομών κίνησης.

Το άγαλμα κατέχει το κέντρο χωμάτινου επιπέδου, υπερυψωμένου κατά 10 cm και τετραγωνικού σχήματος, με τούβλινη οριοθέτηση. Στις γωνίες του εγγράφονται γω-

νιακοί θάμνοι που σημαδεύουν ευκρινέστερα την επιφάνεια έδρασης του αγάλματος. Ένα ευρύτερο τετραγωνικό επίπεδο, επιστρωμένο με συμπαγή τούβλα σε χαμηλότερη στάθμη κατά 10 cm, περιβάλλει το προηγούμενο και προορίζεται για στάση, ανάπαυση και χάζεμα στα γωνιακού σχήματος παγκάκια. Θάμνοι αζαλέας πίσω από τα παγκάκια κοσμούν τις γωνίες της κεντρικής αυτής περιοχής. Τέσσερις διαδρομές από μπετόν, εφαπτόμενες στο βάθρο χαμηλότερα κατά 10cm, διασχίζουν την πλατεία στις διευθύνσεις Β-Ν και Α-Δ (Εικ. 2, 3).

Στοιχείο αναφοράς της πλατείας είναι το κεντρικό μπρούτζινο άγαλμα του John Wesley (ιδρυτή της Εκκλησίας των Μεθοδιστών), ο οποίος αναπαριστάται όρθιος να κρατάει ένα βιβλίο. Η γρανιτένια βάση ίδιου ύψους με το άγαλμα, τετραγωνικής κάτοψης, χρησιμεύει επίσης για την αναγραφή ιστορικών στοιχείων (χρυσάφενια ανάγλυφα γράμματα).

Η Reynolds Square, λόγω θέσης και χρήσεων των κτισμάτων, φανερώνει κατ' αρχάς τον κεντρικό της ρόλο. Χαρακτηρίζεται από την απλόχωρη επιφάνεια για περπάτημα, το θόλο του πρασίνου, πλαισιωμένου από πολυώροφα κοινόχρηστα κτήρια, ζωντανά σημάδια της διαδρομής της αρχιτεκτονικής το 18ο, 19ο και 20ό αιώνα, και σφραγίζεται από τα ιστορικά Oliver Sturges House και Pink House, και τη διακριτική μορφή του αγάλματος του John Wesley.

3.2. Warren Square (1790)

Η πλατεία ονομάστηκε προς τιμήν του Joseph Warren, ήρωα της Επανάστασης. Η περιοχή της Warren Square ήταν το επίκεντρο του Ιδρύματος της Ιστορικής Σαβάννας στα προγράμματα για τη διατήρηση το 1960 (Εικ. 6, 7).

3.2.1. Τα στοιχεία του περιβάλλοντος

Κοινό χαρακτηριστικό τους είναι ότι πρόκειται για ξύλινες κατοικίες, αρκετές από τις οποίες μετακινήθηκαν από γειτονικές περιοχές και συντηρήθηκαν στο πλαίσιο ανάπλασης της περιοχής. Οι περισσότερες είναι σχεδόν πανομοιότυπες διάροφες κατοικίες «μεταποικιακού» στύλ, “townhouse” ή δίδυμες κατοικίες σε επαφή, με υπερυψωμένο ισόγειο και χώρο υπογείου. Έχουν ορθογωνική κάτοψη, δίριχτη στέγη, κεντρικό στεγασμένο χώρο εισόδου, υποστυλωμένο με κολώνες, στον οποίο οδηγούν μία ή δύο σκάλες. Τα ανοίγματα είναι συμμετρικά six-over-six ή six-over-nine ή nine-over-nine, με σκούρα που ανοίγουν εξωτερικά, στα δύο κύρια πατώματα. Ανοίγματα υπάρχουν και στις δύο στενές πλευρές σε όλα τα πατώματα και τη στέγη. Χαρακτηριστικοί σε αρκετές περιπτώσεις είναι οι προξέχοντες φεγγίτες της στέγης. Σημαντικό στοιχείο επίσης συνιστούν οι τούβλινες

καπνοδόχοι που προεξέχουν στα όρια της στέγης, άλλοτε εσωτερικά του τοίχου και άλλοτε εξωτερικά. Με τα χρώματα των όψεων ξεχωρίζουν τα βασικά μέρη του κτίσματος. Η τούβλινη βάση είναι άλλοτε άβαφη και άλλοτε βαμμένη ανοιχτόχρωμη γκρι, το ξύλινο σώμα σε παστέλ χρώματα, η επικάλυψη της στέγης σκουρόχρωμη, ενώ άσπρο είναι το χρώμα για όλα τα ξύλινα στοιχεία: κάσες, τζαμιλίκια στέγαστρο εισόδου (στέψη, κολώνες, παραστάδες, κάγκελα), ακμές όψεων, υδρορροές και λούκια (Εικ. 7).

Παραλλαγή, με σύνθετη κάτοψη και πολλά διακοσμητικά στοιχεία, είναι η διπλή ξύλινη κατοικία σε βάση από τούβλα, που βρίσκεται στη γωνία των οδών Habersham 32, 34 και Congress, με πρόσοψη στη Habersham (Εικ. 8), στην οποία αναδεικνύονται:

- Κεντρική, στεγασμένη δίδυμη είσοδος στην οποία οδηγούν δύο ξύλινες σκάλες. Η στέψη των εισόδων αξιοποιείται και ως μπαλκόνι του ορόφου, το οποίο σκεπάζεται με σπαστή στέγη.
- Ξύλινη λεπτεπίλεπτη διακόσμηση στο στέγαστρο με χαρακτηριστικά “ginger bread” των ξύλινων σπιτιών του Αμερικανικού Νότου σε λευκό χρώμα.
- Συμμετρία, η οποία υπογραμμίζεται από τρία κατακόρυφα στοιχεία. Το μεσαίο διαφοροποιείται με τη δίδυμη είσοδο και τη χαμηλότερη σπαστή στέγη του. Τα δύο πλευρικά στοιχεία έχουν στην κάτοψη του ορόφου πολυγωνικές προεξοχές, με στέγες δίριχτες με τριγωνικά αετώματα.
- Μεγάλα ανοίγματα “bay windows”¹⁰, χαρακτηριστικά της Πολιτείας της Φλόριδας.

Στην τούβλινη κατοικία “townhouse”¹¹ της Εικ. 9, με όμοια στοιχεία με τα ξύλινα σπίτια, η οποία έχει 2,5 πατώματα, αξιοσημείωτα είναι τα παρακάτω:

- Υπερυψωμένη στεγασμένη είσοδος στην άκρη της όψης, συνοδευόμενη από ευθύγραμμη σκάλα με τούβλινη υποστύλωση, έχει λευκό χρώμα στις ξύλινες κολώνες και τη στέψη της.
- Παράθυρα σε τρεις κατακόρυφους άξονες του πρώτου πατώματος είναι ψηλότερα με τζαμιλίκια “six-over-nine”¹², ενώ του δεύτερου είναι “six-over-six” με εξωτερικά δίφυλλα σκούρα, εκτός του μισού πατώματος όπου αντικαθίστανται από σιδεριές. Το χρώμα των τζαμιλικιών είναι άσπρο, σε αντίθεση με το πολύ σκούρο που έχουν τα παντζούρια, η σιδεριά και τα κάγκελα.
- Χαρακτηριστικό οικοδομικό στοιχείο του εμφανούς κόκκινου τούβλου, με λευκή αρμολόγηση χρωματίζει όλο το κτήριο και εμφανίζει μία ενιαία όψη, χωρίς διαχωρισμό βάσης, κυρίως κτίσματος και στηθαίου.
- Ψηλός (ίσου ύψους με το μισό πάτωμα) τούβλινος μαντρότοιχος στη συνέχεια της πρόσοψης κρύβει τον κήπο της κατοικίας και έχει άμεση είσοδο από το πεζοδρόμιο. Στον κήπο βλέπει η μακριά πλευρά του σπιτιού. Στεγασμένος χώρος βεράντας, όμοιος με τη στεγασμένη είσοδο, διατρέχει όλη την όψη και είναι εφοδιασμένος με ανεμιστήρες οροφής της βεράντας, απαραίτητο εξοπλισμό για να αντιμετωπιστεί η υγρή ζέστη, σήμα κατατεθέν των σπιτιών του Νότου.

3.2.2. Τα στοιχεία της πλατείας

Πράσινο ψηλό, χαμηλό και μεσαίο:

- Ψηλό πράσινο από αιωνόβιες βελανιδιές.
- Χαμηλό πράσινο από γκαζόν καλύπτει μεγάλες ορθογωνικές επιφάνειες
- Μεσαίο πράσινο από καλλωπιστικούς θάμνους μέσα στις επιφάνειες του γκαζόν. Οι θάμνοι χρησιμοποιούνται είτε ως γραμμικά στοιχεία οριοθέτησης του γκαζόν περιμετρικά είτε ως επιφανειακά στοιχεία πλήρωσης των επιφανειών του γκαζόν. Υπάρχουν δύο είδη θάμνων, απλές πρασινάδες και αζαλέες. Το χρώμα των λουλουδιών στο τέλος του Μαρτίου ζωντανεύει ιδιαίτερα την πλατεία. Λόγω της μεγαλύτερης κλίμακας του μεσαίου πρασίνου, ο πράσινος τύπος της Warren Square αποκτά σε ορισμένες περιοχές πέλος με όγκο που διακρίνεται από μεγαλύτερη ποικιλία συγκριτικά με τις περισσότερες πλατείες (Εικ. 6 , 7).

Διαδρομές κίνησης και στάσης των πεζών με παγκάκια είναι στη διεύθυνση Β-Ν. Στο ανατολικό διάζωμα έχουν διπλή όψη ώστε πλην της πλατείας να κοιτούν προς τα ενδιαφέροντα ξύλινα σπίτια, αντίθετα της βόρειας, ανατολικής και νότιας πλευράς. Η απουσία διαδρομών Α-Δ εξηγείται λόγω ενοποίησης των οικοπέδων της ανατολικής πλευράς και της ανέγερσης κτίσματος για στάθμευση αυτοκινήτων.

Η θέση της πλατείας, κοντά στην Bay Street αλλά απομακρυσμένη από το βασικό κεντρικό άξονα της Bull Street, και η επικρατούσα χρήση της κατοικίας δίνουν στην πλατεία Warren την ταυτότητα γειτονιάς. Η φυσιογνωμία της διαμορφώνεται από την πλούσια βλάστηση, που πλαισιώνεται από ζωντανό και ιδιαίτερα επιμελημένο σκηνικό από συντηρημένα, ως επί το πλείστον ξύλινα, χαρακτηριστικά σπίτια που πρωτοχτίστηκαν στη Σαβάννα σε παραλλαγές, καθώς και ενδεικτικά σπίτια από τούβλο, με βελανιδιές, φίκους και θάμνους στα πεζοδρόμιά τους. Ακριβώς ο χαρακτήρας του μη προεξάρχοντος και του έκκεντρου την καθιστά ελκυστική σε εκείνους που γοητεύονται από αυτές τις αρετές.

3.3. Columbia Square (1799)

Η Columbia Square (Εικ. 10, 11) συντηρήθηκε και αναδιαμορφώθηκε το 1970.

3.3.1. Τα στοιχεία του περιβάλλοντος

Ξεχωρίζει η κατοικία Davenport (1812) με το χαρακτηριστικό κρυμμένο κήπο της (Εικ. 12). Επαναχρησιμοποιήθηκε ως μουσείο (1960). Τούβλινη, ορθογωνικής κάτοψης, διώροφη κατοικία στο Β.Δ. tithing lot στη γωνία των δρόμων Habersham και East State 324 (Εικ. 10). Υπογραμμίζονται τα παρακάτω :

- Συμμετρία.
- Κεντρική κύρια είσοδος σε τούβλινη βάση, στην οποία οδηγούν δύο καμπυλόμορφες σκάλες. Το άνοιγμα της

είσοδου ξεχωρίζει από τα υπόλοιπα από το μέγεθος (είναι το μεγαλύτερο) και το σχήμα της με τοξωτό υπέρθυρο φεγγίτη και δύο σταθερά τζαμιλίκια, δεξιά και αριστερά της ξύλινης πόρτας, για ενίσχυση του φωτισμού.

- Πέντε ορθογωνικά ανοίγματα σε κάθε πάτωμα (πρόσοψη). Τα παράθυρα των δύο κύριων πατωμάτων είναι ισομεγέθη, με τζαμιλίκια “six-over-six” και εξωτερικά δίφυλλα παντζούρια, ενώ του υπογείου είναι τέσσερα μικρότερα “six-over-six” με σιδεριά. Κεντρική εσοχή με ημικυκλική απόληξη διακοσμεί την όψη της βάσης.
- Στέγη δίρριχτη εφοδιασμένη με τρεις φεγγίτες σε ίσες αποστάσεις χωρίζεται σε τέσσερα ίσα τμήματα.
- Δύο καπνοδόχοι ενοποιούνται πλευρικά με τους τοίχους και προεξέχουν από τον κορφιά. Αποτέλεσμα είναι μία ενδιαφέρουσα και πρωτότυπη εικόνα των δύο πλευρικών όψεων του κτηρίου.
- Τούβλινος μαντρότοιχος οριοθετεί τον κήπο, έχει το ύψος του υπογείου και δεν επιτρέπει τη θέασή του από έξω. Εύλογα χαρακτηρίζεται κρυμμένος κήπος.
- Η βικτωριανή τριώροφη με υπόγειο έπαυλη Kehoe House (1893 - σήμερα ξενοδοχείο) στην οδό Habersham 123, στο Β.Δ. trust lot της πλατείας, έχει όψεις ιδιαίτερα ανήσυχες, φορτωμένες και μεγαλοπρεπείς (Εικ. 13). Ορθώνεται διαγωνίως απέναντι από το Davenport House και υφίσταται την άμεση σύγκριση με τη λιτή αρχιτεκτονική του. Υπογραμμίζονται τα εξής:
- Κάτοψη με ορθογωνικές, πολυγωνικές και κυκλικές προεξοχές στο ισόγειο και το 1ο πάτωμα. Ποικιλία από μονά, διπλά και τριπλά ανοίγματα, τα οποία ακολουθούν ως προς το μέγεθος μία φθίνουσα κλίμακα από το 1ο έως το 3ο πάτωμα.
- Ορθογωνική προεξοχή της εισόδου υποστηρίζεται από δίδυμες κορινθιακές κολώνες και δίδυμες παραστάδες. Μεγαλοπρεπής μαρμάρινη σκάλα καμπυλώνεται καθώς διευρύνεται, στοιχείο που τονίζεται από την επίσης μαρμάρινη κουπαστή της, η οποία ξεκινά από τις εσωτερικές κολώνες και ξετυλίγεται σαν φαρδιά κορδέλα.
- Αρχιτεκτονικά και διακοσμητικά στοιχεία συμβάλλουν στην προβολή μιας μεγαλοπρεπούς εικόνας.
- Μοντέρνο διώροφο κτήριο αρχιτεκτονικού γραφείου προβάλλει μια σύγχρονη αρχιτεκτονική με απλές μορφές από δύο υλικά και χρώματα (μπετόν και τούβλο), εναρμονισμένο και εμπνευσμένο παράδειγμα από τα ιστορικά κτήρια, είναι ένα από τα ελάχιστα, ίσως το μοναδικό, ιδιωτικό κτίσμα του 20ού αιώνα στη Σαβάννα (Εικ. 14).

3.3.2. Τα στοιχεία της πλατείας

Ιδιαίτερο κεντρικό στοιχείο, ένα μπρούτζινο συντριβάνι.

- Πράσινο, ψηλό, μεσαίο και χαμηλό:
- Το ψηλό πράσινο με τις χαρακτηριστικές πλέον αιωνόβιες βελανιδιές οριοθετούν τρεις παράλληλες λωρίδες γκαζόν με κατεύθυνση από Β προς Ν. Μια ξερή βελανιδιά, απογυμνωμένη από φυλλωσιά, αφήνει κενό στον όγκο του

πρασίνου και την προστασία που αυτός προσφέρει στην πλατεία.

- Χαμηλό πράσινο από γκαζόν σε διαδοχικές ορθογωνικές επιφάνειες που εγγράφονται στις χαρακτηριστικές πλέον τρεις λωρίδες. Το γκαζόν της ορθογωνικής κεντρικής περιοχής αντικαθίσταται εδώ από το σιντριβάνι και το διαμορφωμένο με τούβλα περιγεγραμμένο σε αυτό δάπεδο.
- Μεσαίο πράσινο, με λουλούδια αζαλέας και θάμνους πρασινάδας. Η σχετική απόκλιση από τη συμμετρία και αυστηρότητα στη φύτευση και ανάπτυξη της αζαλέας, σε ορισμένα παρτέρια, δημιουργεί αντίθεση με τους γεωμετρικούς θάμνους (πρασινάδες).

Πεζόδρομοι διασταυρούμενοι έχοντας δύο κατευθύνσεις Β-Ν και Α-Δ. Στη νότια πλευρά της πλατείας, στη διαδρομή με διεύθυνση Α-Δ, είναι διατεταγμένα δύο παγκάκια αντικριστά στο σιντριβάνι.

Η Columbia Square, απομακρυσμένη σχετικά από τις κεντρικές λειτουργίες και τους κεντρικούς άξονες, είναι κατ' αρχάς έκκεντρη, ωστόσο οι κοινόχρηστες λειτουργίες μουσείου και ξενοδοχείου των κτισμάτων Davenport House και Kehoe House την κάνουν ελκυστική σε επισκέπτες, που απολαμβάνουν, επιπλέον, τις αρετές της ησυχίας και του πλούσιου πρασίνου που πλαισιώνει το κεντρικό σιντριβάνι της πλατείας.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

4.1. Η βασική σύλληψη του Oglethorpe για τη Σαβάννα

Η ιδέα του Oglethorpe για τη δημιουργία της Σαβάννας συνοψίζεται στα ακόλουθα σημεία:

1. Όγκοι κτισμάτων και ανοικτών χώρων σε ανθρώπινη κλίμακα.
2. Αυτοτέλεια της δομικής μονάδας, με τους δικούς της ανοικτούς κοινόχρηστους χώρους.
3. Ένας κεντρικός κοινόχρηστος χώρος πλατείας σε κάθε δομική μονάδα.
4. Προκαθορισμένη θέση και χαμηλό ύψος των ιδιωτικών κατοικιών και δημόσιων κτισμάτων.
5. Αυστηρή γεωμετρική χάραξη.
6. Επανάληψη μίας βασικής δομικής μονάδας σε ολόκληρη την πόλη.

Πράγματι, η βασική δομική μονάδα χαρακτηρίζεται από αυτοτέλεια σε ό,τι αφορά τους ανοικτούς κοινόχρηστους χώρους της. Υπογραμμίζεται ωστόσο ότι η τοποθέτηση του ανοικτού δημόσιου χώρου στην «καρδιά» της δομικής μονάδας και η περιμετρική διάταξη των κτηρίων αποβλέπουν στην επόπτευση, ασφάλεια και προστασία του. Έτσι, το γεωμετρικό κέντρο της δομικής μονάδας παρέχει προστασία στη χαρακτηριστική ορθογωνική πλατεία, με τα αναπτύγματα των κτισμάτων (ιδιωτικών και δημόσιων) να την εποπτεύουν από τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα. Επιπλέον, η ελάττωση της ταχύτητας των τροχοφόρων χάρη στην απαγόρευση της

κυκλικής κυκλοφορίας τους εξασφαλίζει, σε συνδυασμό με την ιδιαίτερη χάραξη των δρόμων, σχετική ασφάλεια και ησυχία στην περιοχή.

4.2. Οι αρετές του κεντρικού ανοικτού χώρου - πλατείας

Επισημαίνονται ορισμένες σημαντικές αρετές που εκπορεύονται ήδη από το σχεδιασμό του δημιουργού:

Σε κάθε δομική μονάδα, ο κεντρικός χώρος της πλατείας αποκτά, επιπλέον, τη σημασία μιας καταληκτικής περιοχής, ενός σκοπού (ενός τέλους), θα έλεγε κανείς, πέραν του οποίου δεν υπάρχει κάτι άλλο¹³.

- Η μετάβαση από τον ιδιωτικό στο δημόσιο χώρο είναι ήπια, με τη διαδοχή: κλειστός ιδιωτικός, ανοικτός ιδιωτικός, ανοικτός ημιδημόσιος χώρος, δρόμος χαμηλής κυκλοφορίας και ανοικτός δημόσιος χώρος πλατείας.
- Τα όρια της ορθογωνικής πλατείας είναι σαφή, καθώς αυτή ορίζεται από τέσσερις δρόμους και στη συνέχεια πλαισιώνεται από τα αναπτύγματα των κτισμάτων στα τέσσερα σημεία του ορίζοντα. Με αυτόν τον τρόπο:
  - Ο όγκος της πλατείας¹⁴ γίνεται ευανάγνωστος.
  - Το βλέμμα περιορίζεται και ο χρήστης απολαμβάνει τον τρισδιάστατο χώρο της πλατείας, η οποία δικαιωματικά ονομάζεται έτσι, αφού για να αξιωθεί ένας ανοικτός κοινόχρηστος χώρος τον τίτλο της πλατείας πρέπει να ορίζεται και να περιορίζεται από κλειστούς χώρους¹⁵.
  - Τέλος, η πλατεία αξιοποιείται από το περιβάλλον της, και αντιστρόφως.

- Η ανάμιξη κτισμάτων δημόσιας χρήσης και ιδιωτικών που βλέπουν στην πλατεία.
- Η δυνατότητα προσαρμογής του ρόλου των πλατειών, σύμφωνα με τις εκάστοτε κοινωνικές συνθήκες στη διάρκεια των δύομισι και πλέον αιώνων ζωής τους. Από κοινόχρηστοι χώροι συναντήσεων και κοινοτικών παροχών (π.χ. αντλίες νερού, φούρνοι) μετατράπηκαν σε ήσυχες περιοχές στάσης, διακοσμημένες με θάμνους και επιφανειακό πράσινο, και σκιασμένες από αειθαλείς και μακρόβιες βελανιδιές.

4.3. Οι αρετές του ομοιόμορφου ιστού της Ιστορικής Σαβάννας

Στην πόλη της Ιστορικής Σαβάννας, ο ομοιόμορφος, αυστηρά γεωμετρημένος ιστός της προκύπτει από την επανάληψη της προαναφερθείσας δομικής μονάδας σε δύο διευθύνσεις (Β-Ν και Α-Δ). Έτσι, για την πόλη συνολικά επισημαίνονται ορισμένες αρετές:

- Η συνέχεια και συνεκτικότητα του ιστού της πόλης.
- Ο συνδυασμός της μικρής κλίμακας της πόλης με την υπάρξη τόσων πολλών πλατειών - στοιχείο σπάνιο και ελκυστικό.
- Όλα τα κέντρα των δομικών μονάδων που συνιστούν την

πόλη ισοδυναμούν με στόχους ενδιαφέροντος καθώς όλες οι πλατείες είναι εφάμιλλες.

- Το σύνολο των ανοικτών χώρων της Σαβάννας προκύπτει ως το άθροισμα όμοιων αποσπασμάτων, το καθένα από τα οποία προσφέρει ευανάγνωστες, αυτόνομες και περίκλειστες ενότητες ανοικτών χώρων που αντιπροσωπεύουν την πόλη.
- Η κάθε πλατεία σφραγίζει το χώρο και το χρόνο με την ιδιαίτερη ταυτότητά της, έτσι που όλες οι πλατείες γίνονται χαρακτηριστικά αποσπάσματα αναφοράς της Σαβάννας. Επίσης, ορισμένες πλατείες αντιπροσωπεύουν την έννοια του «Κέντρου» (όσες διακόπτουν τον άξονα αναφοράς της πόλης, την Bull Street: πλατείες Johnson, Wright, Chippewa, Madison και Monterey, καθώς και η εκτός άξονος Reynolds Square), ενώ άλλες δίνουν την αίσθηση της γειτονιάς, ανάλογα με τη θέση τους στην πόλη και τη λειτουργία των κτισμάτων τους. Το ενδιαφέρον, τελικά, εντοπίζεται όχι μόνο στο πλήθος αλλά και στην ποικιλία τους, αφού όσες είναι οι πλατείες τόσες είναι και οι παραλλαγές στο ίδιο θέμα.

4.4. Οι αρετές της εντονότατης παρουσίας του πρασίνου

Το πράσινο, κυρίαρχο δομικό στοιχείο των δρόμων, των πεζοδρομίων και των πλατειών, αξιοποιείται λειτουργώντας και ως:

- Χαρακτηριστικό των ανοικτών χώρων, αλλά και
  - Στοιχείο συνέχειας μεταξύ των πλατειών, υπογραμμίζοντας το ορθογωνικό δίκτυο των δρόμων που καταλήγουν σ' αυτές και υποδεικνύοντας παράλληλα τις κατευθύνσεις κίνησης.
- Οι μεγάλες συγκεντρώσεις πρασίνου, συνδυασμός δένδρων, θάμνων και επιφανειακής χλωρίδας, δίνουν στις πλατείες τις εξής ιδιότητες:
- Τις σημαδεύουν ως περιοχές ήπιων ρυθμών κίνησης και στάσης των πεζών.
  - Υποστηρίζουν την παραμονή σε αυτές, με το να τροποποιούν το μικροκλίμα (σημαντική προϋπόθεση για την αξιοποίηση των ανοικτών χώρων, στο μεγαλύτερο διάστημα του έτους, ιδιαίτερα σε τροπικό κλίμα).
  - Οριοθετούν τον όγκο των πλατειών άνωθεν (αιωνόβιες βελανιδιές), προσδίδοντας στον ανοικτό χώρο τους χαρακτηριστικά περίκλειστου, προστατευμένου εσωτερικού χώρου.
  - Δημιουργούν ένα φίλτρο μέσα από το οποίο περνάει το φως, χαρίζοντας στις πλατείες της πόλης το προεξάρχον στοιχείο της ταυτότητάς τους: το αμυδρό φως μέσα στις σκιές. «Αν πούμε ότι το φως είναι το αίμα που δίνει ζωή σε μία αρχιτεκτονική μορφή, μπορούμε να πούμε ότι η σκοτεινότητα, οι σκιές, είναι η ψυχή αυτής της μορφής»¹⁶.

5. ΤΕΛΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

5.1. Αυτοτέλεια - συμπληρωματικότητα των αποσπασμάτων - πλατειών

Η εξαιρετική εφαρμογή της ιδέας της επανάληψης μιας άρτιας δομικής μονάδας μικρής κλίμακας, η οποία προστατεύει και παρατηρεί το δικό της κεντρικό ανοιχτό χώρο -πλατεία, έχει ως αποτέλεσμα την αποσπασματικότητα του συνόλου των ανοικτών χώρων στην Ιστορική πόλη της Σαβάννας. Οι πλατείες είναι μεν αυτοτελείς για την κλίμακα της δομικής μονάδας, της οποίας αποτελούν την καρδιά, συμπληρωματικές δε για την Ιστορική περιοχή της πόλης, της οποίας ανοικτοί χώροι είναι η συνισταμένη όλων των πλατειών. Η ποικιλία μορφών και λειτουργιών, όσο και των αποχρώσεων στις φυσιογνωμίες των αποσπασμάτων, μετατρέπει την τυπική επανάληψή τους σε απόλαυση - όσες οι πλατείες τόσες και οι απολαύσεις.

5.2. Ταυτότητα της Ιστορικής πόλης της Σαβάννας: οι πλατείες της - σπουδή στην αποσπασματικότητα

Η καταπράσινη Ιστορική πόλη της Σαβάννας, χτισμένη σε επίπεδη έκταση ψηλότερα από τη στάθμη του ποταμού Σαβάννα, χωρίς απροσδόκητη τοπογραφία, με ανθρώπινη κλίμακα του μέρους και του όλου, παρουσιάζει ομοιογένεια στον καμβά της, είναι ευανάγνωστη, αποθαρρύνει την κυκλοφορία των τροχοφόρων, αλλά ενθαρρύνει το περπάτημα προσφέροντας σε ντόπιους και επισκέπτες ως αντάλλαγμα:

- Πλατείες ευπρόσιτες στους πεζούς, επαλαμβανόμενες, με ίδιο σχήμα, τρόπο οριοθέτησης, στοιχεία και αρχές σύνθεσης, με ξεχωριστές φυσιογνωμίες, ζωντανές, σκιασμένες από αιωνόβιες βελανιδιές και πλημμυρισμένες από ένα αμυδρό φως. Πλατείες, πλαισιωμένες από φροντισμένα ιδιωτικά και δημόσια κτίσματα ποικίλων στυλ και υλικών που δημιουργούν αντιθέσεις και δείχνουν την αφομοίωση της ευρωπαϊκής κουλτούρας, προσανατολίζοντας στο χώρο, το χρόνο και την ιστορία, υπογραμμίζοντας παράλληλα την ανθρώπινη κλίμακα σε κάθε παρέμβαση. Η ομοιόμορφη διασπορά των ελκυστικών αυτών πυρήνων σε ολόκληρη την πόλη έχει ως αποτέλεσμα κάθε περιοχή της να διεκδικεί μερίδιο ενδιαφέροντος, καθώς η Ιστορική Σαβάννα σφραγίζεται κατά διαστήματα από μοναδικές πλατείες, ως απόδειξη μετατροπής μιας τυπικής επανάληψης σε σπουδή στην αποσπασματικότητα.

¹ Παλιά αγγλική λέξη που σημαίνει το παρατηρείν και προστατεύειν. Ο Oglethorpe, συνεχιστής μιας αγγλικής ιδέας, ονομάζει τη βασική μονάδα του σχεδίου της πόλης ward.

² Kevin Lynch "The good city form" M.I.T. Press 1981.

³ Trust: εκλαϊκευμένος όρος της πρώιμης μέσης αγγλικής κοινωνίας, σχετικός με δημόσια οικόπεδα.

⁴ Tithe: έννοια της Βίβλου, αναφερομένη στη συνεισφορά της δεκάτης.

⁵ Garden είναι μια λέξη που αρχικά σήμαινε περίφραξη, από την ίδια ρίζα όπως το ward και garde.

⁶ Υπήρξε πρόσφατα το σπίτι του τελευταίου Jim Williams, ήρωα του μυθιστορήματος του Berendt, *Midnight in the Garden of Good and Evil* (New York, Random House, 1994).

⁷ Chang Amos Ih Tiao, "Το Τάο της Αρχιτεκτονικής", Αθήνα, Εκδ. Εξάντας, 1995.

⁸ Τζαμιλίγια συρόμενα επάλληλα πάνω-κάτω με καίτια που τα υποδιαιρούν σε 6 επάνω και 6 κάτω μέρη.

⁹ Τζαμιλίκια συρόμενα επάλληλα πάνω - κάτω με καΐτια που τα υποδιαίρουν σε 9 επάνω και 9 κάτω μέρη.

¹⁰ Τζαμιλίκια συρόμενα επάλληλα πάνω-κάτω χωρίς υποδιαίρεσεις για την απρόσκοπτη θέα.

¹¹ Μονοκατοικία στην πόλη.

¹² Τζαμιλίκια συρόμενα επάλληλα πάνω-κάτω με καΐτια που τα υποδιαίρουν σε 6 πάνω και 9 κάτω μέρη.

¹³ Jung C. G., "Λόγος και Εικόνα", Αθήνα, Εκδ. Ιάμβλιχος 1991

¹⁴ Heckscher August, "Open spaces. The life of American cities", Harper and Row, Publishers, 1977.

¹⁵ Sitte Camillo, "L' arte di Constuire le citta", Jaca Book 1981.

¹⁶ Chang Amos Ih Tiao, "Το Τάο της Αρχιτεκτονικής", Αθήνα, Εκδ. Εξάντας, 1995.

5. Dickinson Robert E. **The West European City**, Founded by Karl Manheim, London: Edited by W.J.H. Sprott Routledge & Kegan Paul, 1961.

6. Hall T. Edward, **The hidden dimention**, Ganrden City, New York: Edit. Author Books, 1969..

7. Heckscher August, **Open Spaces, The life of American cities**, Harper and Row, Publishers, New York, Hagerstown, San Francisco, London, 1977.

8. Jung C. G., **Λόγος και Εικόνα**, Αθήνα, Εκδ. Ιαμβλίχος 1991.

9. Κονταράτος Σάββας, **Η εμπειρία του αρχιτεκτονημένου χώρου και το σωματικό σχήμα**, Αθήνα, Εκδ. Καστανιώτη 1983.

10. Loxton Howard, **The Garden**, Themes and Hudson Ltd., London 1991.

11. Lynch Kevin, **What Time is this place?** Cambridge, Massachusetts & London, England: M.I.T. Press 1975.

12. Lynch Kevin, **A theory of good city form**, Cambridge, Massachusetts & London, England: M.I.T. Press 1981.

13. Μπάρτ Ρολάν, **Η επικράτεια των σημείων**, 1970, Αθήνα, Εκδόσεις Ράππα 1983.

14. Μπάρτ Ρολάν, **Η απόλαυση του κειμένου**, 1973, Αθήνα, Εκδόσεις Ράππα 1977.

15. Μπάρτ Ρολάν, **Ρολάν Μπάρτ από τον P. M.** 1975, Αθήνα Εκδ. Ράππα 1977.

16. Sitte Camillo, **L' arte di Construire le cita**, Milano, Jaca Book 1981.

17. Toledano Roulhac, **The National Trust Guide to Savannah** by John Wiley & Sons, Inc. 1997.

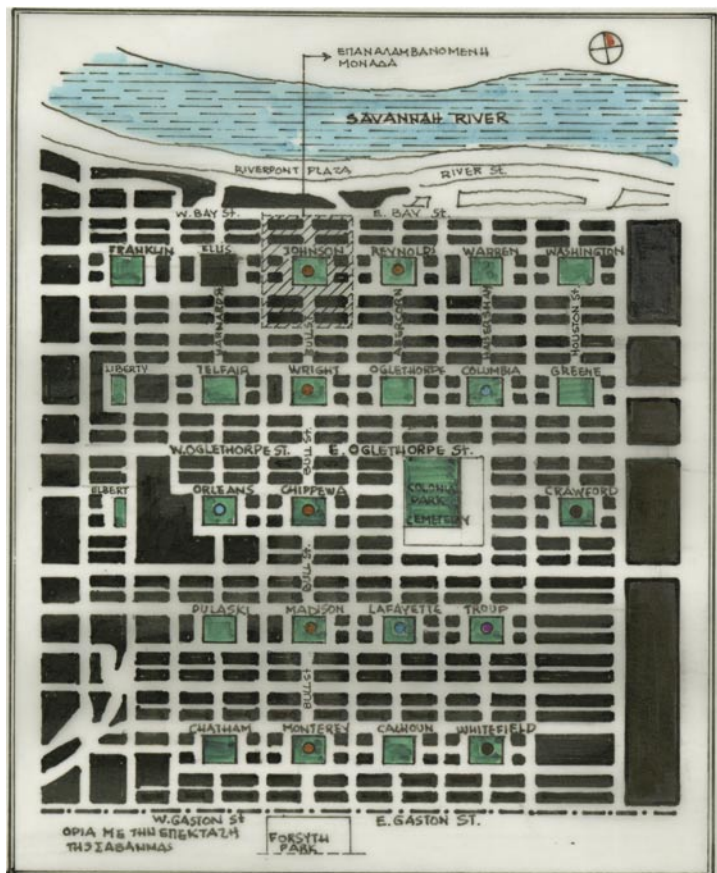
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Abercrombi Stanley, **Architecture as art. An aesthetic analysis**, New York, Cincinnati, Toronto, London, Melbourne V.A.N. Mostrand Company, 1984.

2. Αραβαντινός Αθ., Κοσμάκη Π., **Υπαιθριοι χώροι στην πόλη**, Ε.Μ.Π., Εκδ. Συμεών, Αθήνα 1988.

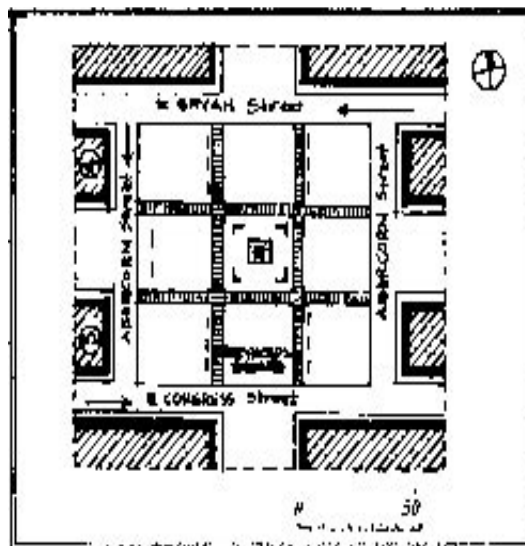
3. Ashihara Voshinobu, **The Aesthetic Townscape**, 1979, Translated by Lynnen E. Riggs, Cambridge, Massachusetts, & London, England M.I.T. Press, 1983.

4. Chang Amos Ih Tiao, **The Existence of Intangible Content in Architectural Form**, Princeton University Press, 1956, Το Ταό της Αρχιτεκτονικής, Αθήνα, Εκδ. Εξάντας 1995.

Εικ. 1: Χάρτης του ιστορικού κέντρου της Σαβάννας.

Fig. 1: Historic district map.

Εικ. 2: Πλατεία Reynolds.

Fig. 2: Reynolds Square.

Ε. Κ. ΑΓΑ

Αρχιτέκτον Μηχανικός, Λέκτορας Ε. Μ. Π.

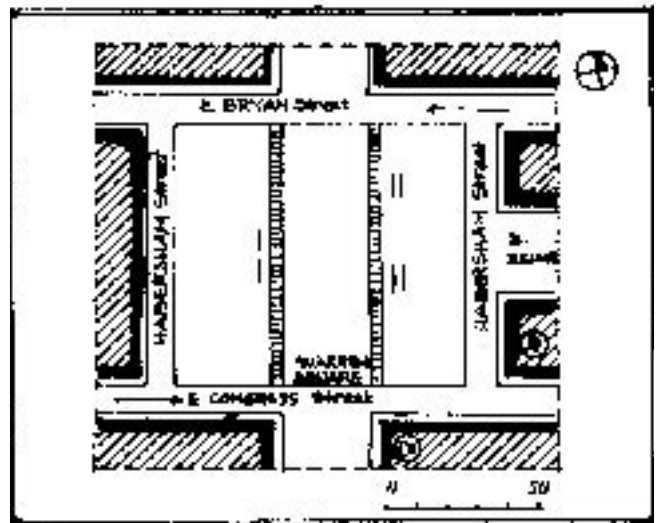
Εικ. 3: Άποψη της πλατείας Reynolds με θέα στη Β. πλευρά της.
Fig. 3: View of Reynolds Square to the N. side.

Εικ. 4: 'Pink house', 1789, στη Δ. πλευρά της πλατείας.
Fig. 4: 'Pink house', 1789, 23 Abercorn Str.

Εικ. 5: Κατοικία του Oliver Sturges & Planters Inn στη Δ. πλευρά της πλατείας Reynolds.
Fig. 5: Oliver Sturges & Planters Inn, 27 Abercorn Str.

Εικ. 6: Πλατεία Warren.
Fig. 6: Warren Square.

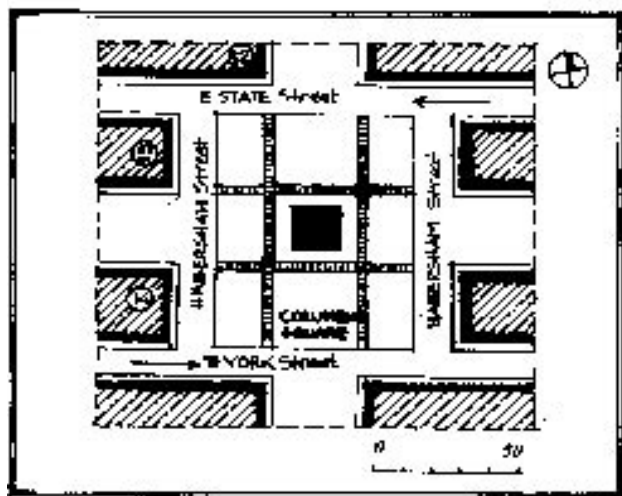
Εικ. 7: Αποψη της πλατείας Warren με θέα στη Β. πλευρά της.
Fig. 7: View of Warren Square to the N. side.

Εικ. 8: Ξύλινη δίδυμη κατοικία στη Ν. πλευρά της πλατείας Warren, στη γωνία Habersham 32,34 & Congress Str.
Fig. 8: Frame double houses, 32,34 Habersham & Congress Str.

Εικ. 9: Τούβλινη κατοικία στην Α. πλευρά της πλατείας Warren.
Fig. 9: Brick townhouse, E. side of Warren Square.

Εικ. 10: Πλατεία Columbia.
Fig. 10: Columbia Square.

Εικ. 11: Αποψη της πλατείας Columbia προς τη Ν. πλευρά της.
Fig. 11: View of Columbia Square to the S. side.

Εικ. 12: Κατοικία Davenport, 1815-20, στην οδό E. State 324 στη Β. πλευρά της πλατείας Columbia.
Fig. 12: Davenport house, 1815-20, 324 E. State Str.

Εικ. 13: Έπαυλη Kehoe, 1893, στην οδό Habersham 123, στη Δ. πλευρά της πλατείας Columbia.
Fig. 13: Kehoe house, 1893, 123 Habersham Str.

Εικ. 14: Αρχιτεκτονικό γραφείο, 20ός αιώνας, στην οδό E. York, στη Δ. πλευρά της πλατείας Columbia.
Fig. 14: Office, 20th century, E. York Str.

Extended summary

The Uniform Canvas of Savannah and its Rare Variety of Squares: Study of the Fragmentary

ELENI C. AGA

Architectural Engineer, Lecturer N.T U.A.

Abstract

This contribution evaluates 22 squares (forms and functions) in the uniform canvass of the Savannah historic district using the following criteria: vitality, access, scale, border, structure of subject-matter, legibility, orientation and identity. Conclusions are that the squares are self-contained as "wards" and complementary to the Historic District. They are vivid as well as peaceful public spaces of human scale, repeating with the same size on the uniform canvas. However, they present a variety of forms and functions, and, ultimately, a diversity of identity, offering a rare variety of squares: a study of fragmentation through shading.

1. INTRODUCTION

Savannah's 3 sq. mile historic district was laid out by James Oglethorpe (founder of the Georgia colony) in 1733. The city took its name from the Savannah River and was planned with the potential of growth in an orderly fashion at a cohesive scale and balance between landscape and buildings. The basic organizational unit in Savannah's plan was a "ward", each with a square at the center. The historic town grew in successive phases (1733-1855). In chronological order, the squares are: Johnson, Wright, Ellis, Telfair, Reynolds, Oglethorpe, Warren (1733-1790); Washington, Greene, Columbia (1790-99); Orleans, Chippewa, Crawford, Pulaski, Troup, Madison, Lafayette, Chatham, Whitefield, Calhoun, Monterey (1815-1855); and the Colonial Park Cemetery (1890). The southern limit of the historic district is at Gaston Street, where Forsyth Park provides a grand finale for the old Savannah. Oglethorpe's idea was not repeated in the streetcars suburbs. Their shortage of squares underlines the uniqueness of the historic district. In order to approach the merits of these squares our view is based on certain criteria.

2. CRITERIA OF READING-INTERPRETATION AND VALUATION

These criteria for reading-interpretation and valuation

Submitted: Nov. 2.2001

Accepted: Apr. 10.2002

of Squares (forms and functions) are: vitality, access, scale, border, structure of subject-matter, orientation, legibility and identity.

2.1. Vitality

The principal element for the synthesis of a square is the tree. The old oak trees make these public spaces ideal not only for walking through but also for stopping in.

2.2. Access

The Savannah historic district is easily accessible to pedestrians thanks to the flatness of the area but also to the grid-like N-S and E-W Street pattern. To this one can add that cars must slow down as they negotiate the turns around the periphery of the squares; they cannot race across them.

2.3. Scale

The basic organizational unit is a ward, each centered around a square of dimensions 87 x 94.5m². The city's historic district has a total of 22 squares.

2.4. Border

The two borders of each square are:

- four streets around the square
- buildings erected on each side of the square

The sharp outline make each square an enclosed open space, peaceful and tree-shaded.

2.5. Structure of subject-matter

The elements of each square are:

- Old oak trees
- Bushes, notably azaleas
- Grass
- Pavement in the N-S and E-W directions

- Important feature in the center (monument, statue etc.).

2.6. Legibility

The sharp outline, the human scale, the structure of the subject-matter and the border of each square provide the possibility to survey the square visually. Also the orderly fashion of the Savannah historic district plan makes the old town legible. Legibility and ease of access make the tree-shaded enclosed squares into familiar surroundings.

3. READING-INTERPRETATION AND VALUATION OF THREE SQUARES

Three squares, randomly chosen, were subjected to a more detailed study and interpretation: squares Reynolds, Warren and Columbia.

4. CONCLUSIONS

4.1. Outline of Oglethorpe's plan

- Human scale
- Self-sufficiency of open spaces in the basic organizational unit
- Central public open space in every "ward"
- Two or three floor houses and public buildings in specific lots

4.2. Merits of the squares

- *Central open space- square functions as an intention*

- *There is a smooth sequence from private to open space*
- *Sharp outline*
- *They are surrounded by private and public buildings*
- *Adaptation to different roles through history*

4.3. Merits of the uniform canvas of Savannah

- Continuity and coherence
- Large number of squares in a small town
- Savannah consists of many intentions as many as the squares
- The squares are self-contained fragments that compose the entirety of open spaces in the historic town
- The identity transforms every square into a landmark

4.4. Merits from the intense presence of tropical vegetation in the squares

- Indicate squares as quiet places
- Modify the climate
- Give to the squares characteristics of enclosed spaces - buildings
- Create a marvelous filter of sunlight

5. CONCLUDING REMARKS

- a) Self-existent and complementary squares
- b) Squares identify Savannah's historical district: a study of fragmentation through shading.

E. C. AGA

Architectural Engineer, Lecturer N. T. U. A.